

Tyamalo S. P. Structure of the Availability of Professional Social Workers to Work with Youth of Deviant Behavior in a Rehabilitation Center

The article is theoretically proved that the results of rehabilitation of deviant adolescents in a rehabilitation center largely depend on the activity of a social pedagogue – Central person of the rehabilitation-educational work in the innovation University. Creation of conditions for all-round education and effective rehabilitation of the pupil, to overcome negative factors of personal development requires social pedagogue necessary qualities of a personality, professional knowledge and skills, sufficient level of readiness for pedagogical activities in a rehabilitation center.

Preparation for rehabilitation activity is regarded as professionally oriented creativity of the social teacher of the rehabilitation institutions, which combines the need and the ability to realize the forces and opportunities for the rehabilitation of youth deviant behavior, self-realization of a social pedagogue.

It is proved that the willingness to rehabilitation activity involves the formation of such qualities that will ensure the future of the social teacher opportunity to consciously and responsibly carry out professional activities. The author identifies this integrative personal formation four components: personality, motivation, substantially procedure and cognitive. Characterized by social, theoretical-methodological, psychological, practical level of readiness of the social teacher of the rehabilitation center to teaching teenagers with deviant behavior.

Key words: professional readiness, social pedagogue, adolescents, deviant behavior, the rehabilitation center.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Коношенко С. В.

УДК [37.013.42:378.035](043.3)

В. П. Шабанов

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ГРОМАДСЬКОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ В ПОЗА НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Проблеми громадянської соціалізації молоді, її входження в громадські структури і відносини набули особливої актуальності і викликали підвищений науковий інтерес у зв'язку з необхідністю педагогічно забезпечити цей процес, внести в нього елементи педагогічного керівництва і корекції.

Особливе значення процес громадянської соціалізації має в системі освіти, зокрема у вищій школі, що пояснюється специфікою студентства

як особливої соціально-демографічної групи, якій притаманний значний виховний і інтелектуальний потенціал. Ця соціальна група здатна за короткий проміжок часу сформувати у своїх членів стійкі психологічні установки, які визначають динаміку розвитку і громадянську спрямованість особистості на подальше життя.

Разом з тим, під впливом негативних соціокультурних факторів, а також у зв'язку з недостатнім життєвим досвідом та рівнем загальної культури, частина студентів відрізняється слабкою громадською активністю, стає сприйнятливою до негативних впливів і може бути втягнута у деструктивну асоціальну діяльність. У зв'язку з цим, формування громадянськості студентської молоді, їхня підготовка до активної творчої соціально значущої, наповненої особистісним сенсом, життєдіяльності стає найважливішим складником та чинником розвитку суспільства, держави, особистості. Основними напрямками державної політики, яка визначає сутнісні характеристики громадянської соціалізації молоді, стали принципи гуманістичної педагогіки, сформульовані у Законі «Про освіту», у Державній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції громадянської освіти, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Національній програмі виховання тощо.

Аналіз наукових та методичних джерел з проблеми громадянської соціалізації свідчить про наявність великого фонду наукових знань її різноманітних аспектів.

Традиційно громадянську соціалізацію прийнято розглядати в загальному контексті соціокультурних теорій, які активно розробляються вітчизняними та зарубіжними вченими. Різні аспекти соціалізації студентської молоді висвітлено у працях таких авторів, як Г. Андреева, О. Газман, І. Зверева, А. Капська, І. Кон, Н. Лавриченко, Б. Ломов, М. Лукашевич, В. Москаленко, А. Мудрик, С. Савченко та ін.

Серед фундаментальних робіт безпосередньо присвячених проблемам громадянської соціалізації, громадянського виховання, громадянського становлення слід зазначити дослідження О. Бабакіної, М. Бабкіної, П. Вербицької, Н. Дерев'янка, П. КенДзьора, О. Кофарської, О. Кошолопа, Ю. Олексіна, О. Пометун, О. Рацула, Н. Чернухи та ін.

Зазначені дослідження створюють достатньо повне уявлення про цілі, шляхи, механізми, результати громадянської соціалізації учнівської та студентської молоді, визначають апробовані практикою основні засоби педагогічного впливу на цей процес. Разом з тим, поза увагою сучасних дослідників поки що залишається така категорія студентської молоді як студенти коледжів. Процеси їх громадянської соціалізації, значення та місце в них позанавчальної діяльності не отримали ще своєї наукової інтерпретації.

Сьогодні є всі підстави стверджувати про наявність низки суперечностей між:

- потребою суспільства у свідомому громадянині з розвинутим почуттям громадянського обов'язку і громадянської відповідальності і низьким рівнем сформованості громадянських рис особистості у сучасної молоді;

- значними потенційними можливостями системи вищої освіти, її виховних компонентів і реальною практикою громадянської соціалізації студентів;

- змістом і технологіями позанавчальної діяльності студентів коледжу в контексті їх громадянської соціалізації і недостатнім науково-педагогічним забезпеченням цієї діяльності.

Змістовний аналіз наукової літератури показав, що, по-перше, акцент в наукових дослідженнях робиться, в основному, на характеристиці тих факторів, які впливають на процес громадянської соціалізації і в яких цілеспрямоване виховання відіграє вирішальну роль. Це – сім'я, однолітки, освіта, засоби масової інформації, громадські організації, молодіжні об'єднання тощо. По-друге, розкриваючи зміст громадянської соціалізації, автори, як правило, визначають його складовими елементами правову соціалізацію, спрямовану на усунення серед молоді правового нігілізму, розумінню кожним молодим громадянином своїх прав і обов'язків; політичну соціалізацію, що сприятиме підвищенню активності кожного індивіду в управлінні державними та суспільними ділами; професійну соціалізацію, яка дозволяє молодим людям адаптуватися і творчо освоюватися у сфері трудових відносин суспільства. По-третє, визначено, що громадянська соціалізація як процес становлення громадянина-патріота пов'язаний із формуванням і розвитком у людині комплексу особистісних якостей та ціннісних установ, серед яких найбільш значущими дослідники називають національну самосвідомість, повагу до свого народу, прагнення внести посильний внесок у зміцнення держави, почуття справедливості.

Під громадянською соціалізацією ми розуміємо процес і результат формування у студентів таких особистих якостей як орієнтація на суспільні норми і етичні цінності в усіх сферах життя, усвідомлена законслухняність, уміння відстоювати свої громадянські права і виконувати обов'язки, політична активність, постійне прагнення нарощувати і реалізовувати свій творчий потенціал на благо суспільства.

Теоретичний аналіз і розробка концептуальних основ дослідження дозволили встановити, що сучасна студентська молодь повинна розглядатися як особлива соціальна й вікова група, для якої, під впливом різноманітних негативних факторів, стає характерною тенденція зростання прагматичних і гедоністичних цінностей, послаблення соціальної відповідальності, наявність феномену інфантилізму як незавершеності процесу соціалізації, негативності до діяльності й самоорганізації. Тому в дослідженні ми виходимо з трактування соціалізації як трьохстороннього процесу, що включає до себе, по-перше,

засвоєння індивідом соціального досвіду; по-друге, активне відтворення студентом системи соціальних зв'язків за рахунок активної діяльності; і по-третє, соціальну творчість як необхідну умову соціальних змін.

Вивчення ключових проблем, яких торкається процес громадянської соціалізації показало, що він повинен спиратися як на формування громадянськості, так і патріотизму як двох взаємодоповнюючих інтегративних якостей особистості, що об'єднують і увесь спектр світовідчужань, які виникають у процесі відносин у різних сферах життя та діяльності, усвідомлене бажання і розвинене вміння жити для Батьківщини. У відповідності з цим основним методологічним і підходом дослідження є інтегративний підхід як науково-теоретичне уявлення, що базується на врахуванні інтегративної сутності людини, на її визначальній ролі у вирішенні соціальних і особистих проблем, на ідеї природної, соціальної і духовної цілісності. При цьому, особливістю цього підходу є те, що він об'єднує в собі елементи системного, особистісно-орієнтованого та аксіологічного підходів, ціла шереха вимог яких мають спільний зміст з інтегративним підходом.

Зроблені в результаті теоретико-методологічного аналізу висновки стали тим орієнтиром, який дозволяє поліпшити громадянську соціалізацію студентів коледжів завдяки створенню певних оптимальних соціально-педагогічних умов у процесі їхньої позанавчальної діяльності.

Визначення й розробка педагогічних умов процесу громадянської соціалізації студентів коледжу в позанавчальній діяльності ґрунтується на сукупності теоретичних положень, суть яких полягає, по-перше, в тому, що громадянська соціалізація студентів коледжу розглядається як процес становлення громадянина і важливий чинник розвитку громадянського суспільства в цілому, умова розбудови й утвердження суверенної, демократичної, правової та соціально-орієнтованої держави; по-друге, становлення громадянина в процесі громадянської соціалізації розкривається в певному культурно-освітньому просторовому вимірі й здійснюється цілісно на засадах єдності методологічних підходів, дотримання принципів гуманізації та демократизації освітньо-виховного середовища, самореалізації суб'єктів взаємодії, творчої самодіяльності; по-третє, чільне місце в процесі громадянської соціалізації посідає громадянська освіта, спрямована на формування цілісної системи знань про права й обов'язки громадянина, соціально-політичний устрій, основи економіки, морально-етичні імперативи, історію та сучасність української держави, роблячи особливий акцент на трансляції набутих знань у досвід громадянської діяльності, тобто перетворення їх на актуально-дієвий фонд; по-четверте, провідними формами й методами діяльності, які забезпечуватимуть результативність процесу громадянської соціалізації виступають інтерактивні соціальні технології, так як саме вони забезпечують необхідний психолого-педагогічний супровід, підтримують позитивний психоемоційний клімат у студентському колективі.

Розробка першої умови пов'язана зі змістом *позанавчальної діяльності, акценту якому повинно зробити на розвиток громадянської компетентності студентів коледжу в єдності навчальної та позанавчальної діяльності*. За такої умови розвиток цілісного уявлення студентів про суспільні явища та процеси набуде ефективності, оскільки передбачає інтеграцію наукового знання з різних галузей гуманітарних, соціальних і природничих наук – історії, права, політології, культурології, соціології, економіки, географії тощо. Отже, в інтегрованій структурі змісту громадянської компетентності, ми виокремлюємо базові громадянознавчі знання: морально-етичні, історико-культурні, політичні, соціально-економічні, правові, економічні, набуття яких у навчальній діяльності дає змогу підготувати молодь до активного громадянського життя через їх активне застосування в реальній соціально-практичній діяльності як в освітньо-культурному середовищі коледжу, так і в регіональному просторі.

Розроблюючи зміст громадянської освіти, ми використовували можливості міжпредметного підходу на основі інтеграції громадянознавчих аспектів як у зміст базових навчальних дисциплін, так і в позанавчальну діяльність. Дієвість такої організації змісту щодо забезпечення єдиної стратегії навчальної і позанавчальної роботи забезпечувалася через визначення системи базових понять громадянської освіти та їх наскрізну реалізацію в діяльності громадянського спрямування. Такими укрупненими поняттєвими блоками визначили наступні: суспільство, права й свободи людини, громадянин, громадянськість, громадянська відповідальність, влада, держава, демократія, культура, соціальні норми.

У ході аналітико-синтезуючої дослідницької роботи щодо визначення та розробки другої педагогічної умови громадянської соціалізації студентів коледжу в позанавчальній діяльності виявлено, що невід'ємною частиною громадянської соціалізації студентів коледжу є формування мотивів громадянської діяльності, досвіду соціальної творчості та активної життєвої позиції студентів. Це можливо забезпечити шляхом розробки та використання в поза навчальній діяльності інтерактивних соціально-комунікативних технологій, оскільки саме вони в оптимальному ступені спрямовані на розвиток соціально-комунікативної культури особистості. Основними характеристиками такої культури є наявність стійких соціальних, комунікативних мотивів, переосмислення ціннісних орієнтацій щодо формування провідних орієнтацій на майбутнє, готовність до особистісного й професійного самовизначення.

Розробка другої педагогічної умови дозволила визначитися, що інтерактивні соціально-комунікативні технології передбачають взаємодію всіх суб'єктів співпраці, являють собою спеціально організовану науково-дослідницьку діяльність громадянської спрямованості, в якій умовами виступають наявність проблеми, її

обговорення членами певного об'єднання для вироблення спільного рішення, аналіз й рефлексія тощо. Дослідження показало, що найбільш дієвими інтерактивними методами, які одночасно вирішують завдання формування мотивації громадянської діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій, активної громадянської позиції і соціального досвіду, є ігрове моделювання, соціальне проектування, громадянський форум, метод аналізу соціальних ситуацій морально-етичного характеру, «круглі столи», використання медіа ресурсів (інтернет-проекти) тощо.

Отже, спираючись на теоретичне дослідження й прогресивну практику громадянського виховання та освіти, *другою педагогічною умовою громадянської соціалізації в позанавчальній діяльності коледжу ми визначаємо використання інтерактивних соціально-комунікативних технологій, які сприятимуть формуванню громадянської компетентності, мотивації і досвіду активної громадянської діяльності студентської молоді.*

Якісне покращення громадянського виховання, спрямованого на становлення особистості студента як громадянина своєї країни, ми пов'язуємо зі створенням відповідного середовища, оскільки вченими доведено, що таке становлення за своїми психологічними механізмами виступає як процес інтеріоризації, тобто формування внутрішньої структури особистості за допомогою засвоєння соціальних норм, цінностей та інших компонентів соціального середовища внаслідок соціальної діяльності, процес переведення елементів зовнішнього середовища у внутрішнє «Я».

Визначаючи третю умову громадянської соціалізації студентів коледжу, ми виходили з тези щодо значущості для розвитку особистісних, професійних і громадянських якостей оточуючого середовища й опирались на положення середовищного підходу, згідно з яким виховне середовище розглядається як частина соціального середовища, спеціально організованого для формування суб'єктів громадянської діяльності на всіх рівнях суспільного життя. В зв'язку з цим ми сформулювали третю соціально-педагогічну умову таким чином: *створення розвивального освітньо-виховного середовища коледжу як сукупність впливів і можливостей для розвитку професіонала та громадянина, які містяться в соціальному, предметно-просторовому й змістовно-діяльнісному оточенні коледжу.* Ядром такого середовища виступає система громадянського виховання, представлена змістовними контекстами (соціально-економічний, політико-правовий, інтеркультурний, професійний) та структурними (когнітивний, аксіологічний, діяльнісний). Отже, освітньо-виховне середовище коледжу можна розглядати не лише як форму взаємодії зі світом професій і засобами отримання професійної освіти, але й більш ширше, як взаємодію – культурну й соціальну, в якій набувається громадянська освіта, засвоюється досвід активної громадянської діяльності, розвиваються й виявляються громадянські якості особистості студента.

Список використаної літератури

- 1. Алексєєва О. В.** Формування громадянської позиції сучасної молоді / О. В. Алексєєва // Педагогіка й психологія. – 2006. – № 2(51). – С. 33 – 34. **2. Жадан І.** Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні / Жадан І., Кисельов С., Киселева О., Рябов С. – К. : Танлдем, 2004. – С. 122. **3. Концепція** виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Нормативно-правове забезпечення освіти: у 4 ч. – Х; Видав. гр. «Основа», 2004. – Ч. 2. – 160 с. **4. Савотина Н. А.** Гражданское воспитание: традиции и современные требования / Н. А. Савотина // Педагогика. – 2002. – № 4. – С. 39 – 44. **5. Сухомлинский В. А.** Серце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну / В. А. Сухомлинский. – К. Рад. шк., 1987. – 544 с.

Шабанов В. П. Педагогічні умови громадської соціалізації студентів коледжу в поза навчальній діяльності

У статті вперше розроблено й обґрунтовано на теоретичному, змістовному та технологічному рівнях педагогічні умови громадянської соціалізації студентів коледжу, орієнтовані на розвиток громадянської компетентності, формування мотивів громадянської діяльності, досвіду соціальної творчості та активності життєвої позиції студентів шляхом інтерактивних соціально-комунікативних технологій та створення розвиваючого освітньо-виховного середовища в позанавчальній діяльності.

Ключові слова: громадянська соціалізація, громадянськість, громадянська компетенція, патріотично-громадянське виховання, позанавчальна діяльність, соціально-комунікативні технології, освітньо-виховне середовище, студенти коледжу.

Шабанов В. П. Педагогические условия гражданской социализации студентов колледжа во внеучебной деятельности

В статье впервые разработаны и обоснованы на теоретическом, содержательном и технологическом уровнях педагогические условия гражданской социализации студентов колледжа, которые ориентированы на развитие гражданской компетентности, формирование мотивов гражданской деятельности, опыт социального творчества и активности жизненной позиции студентов путем интерактивных социально-коммуникативных технологий и создание развивающейся образовательно-воспитательной среды во внеучебной деятельности.

Ключевые слова: гражданская социализация, гражданственность, гражданская компетенция, патриотически-гражданское воспитание, внеучебная деятельность, социально-коммуникативные технологии, образовательно-воспитательная среда, студенты колледжа.

**Shabanov V. N. Pedagogical conditions of public socialization
College students in educational activities outside**

In the thesis article on the theoretical analysis of scientific research of civil socialization and key problems which arise up in its process (civic, civil competency, civic culture, civil identity) and the works in the domain of the organized extra-curricular students' activities in higher educational establishments, the problem field of civil socialization is outlined. The content and features of college students' civil socialization in the extracurricular activities have been determined.

For the first time the pedagogical conditions for civil socialization of the college students in the extra-curricular activities have been worked out and well sustained in the accomplished research. The basis for the positive students' civil socialization is formed by: 1) development of civil competency; 2) forming of motivations for civil activities and experience of social creative work by interactive social-communicative technologies; 3) creating of the developing educational environments in the extra-curricular students' activities. The practical experimental implementation of pedagogical conditions has been realized with the structurally functional models of civil socialization in the extra-curricular students' activities.

Key words: civil socialization, civic, civil competency, patriotic and civil education, extra-curricular activities, social-communicative technologies, educational environment, college students.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 378.011.3-051:37.013.42

І. О. Шеплякова

**СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПЕДАГОГІВ**

В умовах системної соціально-економічної, політичної та духовної кризи, яку сьогодні переживає українське суспільство, актуалізується потреба у висококваліфікованих спеціалістах соціально-педагогічної галузі. Адже провідною метою діяльності соціальних педагогів, за А. Рижановою, є інтеграція виховних зусиль нації для підвищення соціальності особистості [7, с. 349]. А значить, досягнення омріяних соціальної стабільності, саморозвитку та самоствердження кожного члена соціуму зокрема та сталого розвитку суспільства загалом, наряду з